

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ

-----o0o-----

**TẬP QUÁN LÀM BÁNH TRUYỀN THỐNG
CỦA ĐỒNG BÀO NÙNG Ở XÃ YẾN PHÚC,
HUYỆN VĂN QUAN, TỈNH LẠNG SƠN**

**KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN VĂN HÓA
CHUYÊN NGÀNH VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ**

**SINH VIÊN THỰC HIỆN: TÔ THUYẾT THANH
GIẢNG VIÊN HƯỚNG DẪN: Th.S NÔNG ANH NGÀ**

HÀ NỘI, 2011

Lời cảm ơn

Để hoàn thành bài khoá luận này, ngoài sự nỗ lực, cố gắng hết mình của bản thân em đã nhận được những sự hướng dẫn, giúp đỡ tận tình của các thầy cô và cán bộ, đồng bào xã Yên Phúc, huyện Văn quan, tỉnh Lạng Sơn. Em xin gửi lời cảm ơn chân thành tới các thầy cô trong khoa Văn hoá dân tộc thiểu số và đặc biệt em xin gửi lời cảm ơn sâu sắc tới Th.s Nông Anh Nga là người đã tận tình hướng dẫn em trong suốt quá trình làm bài. Ngoài ra, sự giúp đỡ tạo điều kiện của các nghệ nhân làm bánh, các cán bộ làm việc tại UBND xã Yên Phúc, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn cũng đã góp phần rất lớn để em hoàn thành bài khoá luận này.

Tuy đã rất cố gắng song bài khoá luận vẫn không tránh khỏi những thiếu sót, hạn chế. Em rất mong sẽ nhận được những sự đánh giá, góp ý của các thầy cô và các bạn sinh viên !

Người viết

Tô Thùy Thanh

Mục lục

Mở đầu	2
1. Tính cấp thiết của đề tài... ..	4
2. Lịch sử nghiên cứu.. ..	5
3. Mục đích nghiên cứu.....	5
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	5
5. Phương pháp nghiên cứu.....	6
6. Đóng góp khoa học của đề tài.. ..	7
7. Nội dung cấu trúc của đề tài.. ..	7
Chương 1. Khái quát về người Nùng ở xã Yên Phúc, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn.. ..	8
1.1. Đặc điểm tự nhiên.. ..	8
1.1.1. Vị trí địa lý, địa hình, khí hậu.....	8
1.1.2. Tài nguyên.....	9
1.2. Đặc điểm xã hội	10
1.2.1. Dân cư và dân tộc.....	10
1.2.2. Đời sống kinh tế.....	10
1.2.3. Đặc điểm văn hoá.. ..	14
1.2.3.1. Văn hoá vật chất.....	14
1.2.3.2. Văn hoá tinh thần.....	17
1.2.3.3. Văn hoá xã hội	25
Chương 2. Nghề làm bánh và buôn bán bánh của đồng bào Nùng ở xã Yên Phúc, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn.... ..	30
2.1. Nghề làm bánh.....	30
2.1.1 Nguyên liệu làm các loại bánh.. ..	30
2.1.2 Dụng cụ làm các loại bánh.. ..	31
2.1.3. Tổ chức làm bánh.....	33
2.1.4. Các loại bánh... ..	33
2.1.5. Kiêng kỵ liên quan đến làm bánh.....	41
2.1.6. Sử dụng các loại bánh.. ..	44
2.2. Buôn bán bánh.....	47
2.2.1. Những người buôn bán.....	47
2.2.2. Nơi buôn bán.. ..	48
2.2.3. Nguồn hàng.. ..	49
2.2.4. Hình thức buôn bán trao đổi.....	50
2.2.5. Vai trò buôn bán bánh.....	50
2.3. Các nghi lễ kiêng kỵ liên quan.. ..	52
Chương 3. Nghề làm bánh của người Nùng ở xã Yên Phúc, huyện Văn	

Quan, tỉnh Lạng Sơn hiện nay..	56
3.1. Thực trạng nghề làm bánh hiện nay..	56
3.1.1. Biến đổi	56
3.1.2. Nguyên nhân và lý do biến đổi.....	59
3.2. Các giá trị của nghề làm bánh..	60
3.3. Một số biện pháp bảo tồn và phát huy nghề làm bánh..	64
Kết luận	68
Phụ lục	71

Mở Đầu

1. Tính cấp thiết của đề tài

Sự phong phú đa dạng trong văn hoá của mỗi dân tộc bao gồm rất nhiều yếu tố. Trong đó, ẩm thực là một khía cạnh không thể không kể tới. Dân tộc Nùng là một trong số 54 dân tộc của Việt Nam, họ cũng như các dân tộc khác đều có những nét văn hoá đặc sắc góp phần tạo nên sự phong phú, đa dạng cho nền văn hoá dân tộc. Nếu dân tộc Thái có cá nường, nộm pịa, dân tộc Tày có thịt gà xào nghệ, thì đồng bào Nùng có đặc sản lợn quay, vịt quay, khâu nhục... Ngoài ra, nếu ai có dịp tới thăm vùng đồng bào Nùng sinh sống, đi chợ phiên của họ sẽ có dịp được thưởng thức các loại bánh vô cùng đặc sắc do chính tay đồng bào làm ra.

Yên Phúc là một xã của huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn có tới 81% đồng bào Nùng sinh sống. Cùng với sự phát triển của khoa học kỹ thuật, dân tộc Nùng ở đây đã có nhiều cải tiến trong lao động, sản xuất, đời sống kinh tế đã được nâng cao, đáng quý là họ vẫn giữ được nhiều nét văn hoá đặc sắc của dân tộc mình. Tiêu biểu trong đó là tập quán làm bánh truyền thống của đồng bào. Các loại bánh ngoài việc được các gia đình làm vào các ngày thường và lễ, tết còn được một số gia đình làm để bán ở chợ phiên.

Tuy quy mô của việc làm bánh và buôn bán bánh của đồng bào Nùng ở Yên Phúc chưa thật sự lớn nhưng dưới góc nhìn của một sinh viên chuyên ngành Văn hóa dân tộc thiểu số em cho rằng nghề làm bánh là một nét văn hóa của đồng bào Nùng ở đây cần được nghiên cứu tìm hiểu, từ đó có những giải pháp bảo tồn và phát huy nghề văn hóa ẩm thực truyền thống này. Chính vì vậy em đã chọn đề tài “Tập quán làm bánh truyền thống của đồng bào Nùng ở xã Yên Phúc, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn” làm đề tài khóa luận của mình.

2. Lịch sử nghiên cứu đề tài

Ẩm thực nói chung là một lĩnh vực rất quan trọng của đời sống văn hoá tộc người, là đề tài nghiên cứu được nhiều nhà khoa học quan tâm, tìm hiểu dưới nhiều góc độ khác nhau. Có nhiều tác phẩm về đề tài ẩm thực của các dân tộc trên đất nước ta đã được công bố. Tiêu biểu như cuốn: “Tập quán ăn uống của người Việt vùng Kinh Bắc” của Vương Xuân Tinh (2004). Trong tác phẩm này, tác giả đã đề cập tới các khái niệm, lý thuyết và lịch sử về ăn uống, những cách thức chế biến món ăn và những cư xử trong ăn uống của người Việt vùng Kinh Bắc. Tác giả Ma Ngọc Dung trong cuốn văn hoá Si La (2000) cũng đã giới thiệu các món ăn, thức uống, thuốc chữa bệnh của tộc người này. Ngoài ra, các giáo trình về văn hoá của các vùng, miền cũng đề cập tới văn hoá ẩm thực.

Nhìn chung những công trình nghiên cứu về văn hoá ẩm thực của các dân tộc khá nhiều. Tuy nhiên, các công trình nghiên cứu đó chủ yếu tìm hiểu về văn hoá ẩm thực chung của các dân tộc chứ chưa đi sâu vào tìm hiểu một khía cạnh của văn hoá ẩm thực truyền thống tại một địa bàn cụ thể. Chính vì vậy, thực hiện đề tài “Tập quán làm bánh và buôn bán bánh truyền thống của đồng bào Nùng ở xã Yên Phúc, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn” tôi hy vọng sẽ góp thêm những tư liệu độc đáo về văn hoá ẩm thực của đồng bào Nùng.

3. Mục đích nghiên cứu

Đề tài nghiên cứu có mục đích đó là tìm hiểu nét đặc sắc trong tập quán làm các loại bánh truyền thống của đồng bào dân tộc Nùng ở xã Yên Phúc, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn từ đó đề xuất giải pháp nhằm bảo tồn và phát huy những nét văn hóa ẩm thực độc đáo của đồng bào.

4. Đối tượng nghiên cứu và phạm vi nghiên cứu

Đề tài tập trung nghiên cứu, tìm hiểu tập quán làm bánh truyền thống của đồng bào Nùng qua các công đoạn từ quy trình làm ra bánh đến

bán sản phẩm bánh, những biến đổi liên quan đến việc làm và buôn bán bánh của đồng bào Nùng ở xã Yên Phúc, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn.

5. Phương pháp nghiên cứu

Để thực hiện đề tài này tôi đã vận dụng phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu cơ bản sau:

Phương pháp luận: Vận dụng linh hoạt những quan điểm của chủ nghĩa duy vật lịch sử và chủ nghĩa duy vật biện chứng của chủ nghĩa Mác-Lê Nin trong quá trình nghiên cứu tập quán làm bánh và buôn bán bánh truyền thống của đồng bào Nùng ở xã Yên Phúc, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn. Cụ thể là tôi luôn đặt các nội dung nghiên cứu trong bối cảnh tự nhiên, kinh tế xã hội và văn hoá của tộc người và của vùng, nhất là đặt các nội dung nghiên cứu trong một xu thế luôn vận động và phát triển.

Phương pháp nghiên cứu cụ thể: Tiến hành nghiên cứu này, chủ yếu tôi đã sử dụng phương pháp điền dã dân tộc học để thu thập, xử lý tài liệu và viết khoá luận. Trong đó, các phương pháp và công cụ cụ thể đã được áp dụng gồm quan sát tham dự và phỏng vấn sâu.

Quan sát tham dự được thực hiện trong suốt quá trình điền dã. Các đối tượng quan sát chủ yếu là điều kiện tự nhiên, tập quán làm các loại bánh và buôn bán bánh của đồng bào...

Đối tượng phỏng vấn sâu được lựa chọn là những người cao tuổi, còn minh mẫn, có uy tín trong cộng đồng và am hiểu về tập quán làm bánh cũng như phong tục tập quán của dân tộc Nùng.

Phương pháp so sánh được sử dụng để làm rõ sự thay đổi giữa truyền thống và hiện tại trong tập quán làm bánh và buôn bán bánh của người Nùng ở xã Yên Phúc, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn. Bên cạnh đó tôi cũng sử dụng

phương pháp thống kê để thu thập những tài liệu hiện có của địa phương nơi nghiên cứu về những nội dung liên quan của đề tài.

6. Đóng góp khoa học của đề tài

Thực hiện đề tài này, tôi hy vọng sẽ có những đóng góp khoa học sau:

Cung cấp những tư liệu mới về một khía cạnh của văn hoá ẩm thực của người Nùng.

Tìm ra những giá trị truyền thống tốt đẹp trong tập quán làm bánh truyền thống của người Nùng tại địa bàn nghiên cứu cần được bảo tồn và phát huy.

Cuối cùng, từ những kết quả nghiên cứu, đề tài sẽ cung cấp một số kiến nghị và giải pháp nhằm bảo tồn và phát huy tập quán làm bánh và buôn bán bánh truyền thống của đồng bào Nùng ở Chợ Bãi, xã Yên Phúc, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn.

7. Nội dung, cấu trúc của đề tài

Ngoài phần mở đầu, kết luận và phụ lục, bố cục đề tài có 3 chương:

Chương 1: Khái quát về người Nùng ở xã Yên Phúc, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn

Chương 2: Nghề làm bánh và buôn bán bánh truyền thống của đồng bào Nùng ở xã Yên Phúc, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn

Chương 3: Nghề làm bánh của người Nùng ở xã Yên Phúc, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn hiện nay

DANH SÁCH TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Chu Thái Sơn, Hoàng Hoa Toàn, *Việt Nam các dân tộc anh em (Người Nùng)*, NXB trẻ, HCM. 2006
2. Các tác giả, *Văn hoá truyền thống Tày, Nùng*, nxb VHDT, H. 1990
3. Hoàng Nam, *Bước đầu tìm hiểu văn hoá tộc người, văn hoá Việt Nam*, H. 1998.
4. Hoàng Nam, *Dân tộc Nùng ở Việt Nam*, H. 1992.
5. Hoàng Nam, *Văn hoá các dân tộc vùng Đông Bắc Việt Nam*, H. 2004.
6. Hoàng Văn Páo, *Lễ hội Lồng Tồng của người Tày Bản Chu, xã Hưng Đạo, huyện Bình Gia, tỉnh Lạng Sơn*, NXB VHDT, H. 2002
7. Nguyễn Cường, Hoàng Nghiêm Vạn, *Xứ Lạng văn hoá và du lịch*, NXB VHDT, Bảo tàng tổng hợp tỉnh Lạng Sơn. 2000
8. Lê Ngọc Thắng, Lâm Bá Nam, *Bản sắc văn hoá các dân tộc Việt Nam*, NXB VHDT, H. 1990
9. Lã Văn Lô, Đặng Nghiêm Vạn, *Sơ lược giới thiệu các giới nhóm dân tộc Tày, Nùng, Thái ở Việt Nam*, NXB KHXH, H. 1968
10. Trần Hà, *Các dân tộc Tày, Nùng ở Lạng Sơn với tiến bộ kỹ thuật trong nông nghiệp*, NXB KHXH, H. 1999
11. Trần Ngọc Thêm, *Cơ sở Văn hoá Việt Nam*, ĐHQGTP.HCM, Trường đại học khoa học xã hội và nhân văn thành phố Hồ Chí Minh. 1997

12. Trần Quốc Vượng (và các tác giả), *Cơ sở văn hoá Việt Nam*, NXB DHQGHN, HN.1997
13. Viện dân tộc học, *các dân tộc ít người ở Việt Nam*(*Các tỉnh phía bắc*), NXB KHXH, H.1978
14. Viện dân tộc học, *Các dân tộc Tày, Nùng ở Việt Nam*, H.1992
15. Vương Toàn, *Văn hoá truyền thống Tày, Nùng*, NXB VHDT, HN. 1993
16. Tài liệu lưu trữ tại UBND xã Yên Phúc, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn.